

Ed.

219. Frumvarp til laga

[153. mál]

um breytingu á höfundalögum, nr. 73 29. maí 1972.

(Lagt fyrir Alþingi á 106. löggjafarþingi 1983.)

1. gr.

Við 11. gr. laganna bætist tvær nýjar málsgreinar svohljóðandi:

Höfundar verka, sem útvarpað hefur verið eða gefin hafa verið út á hljóðriti eða myndriti, eiga rétt á sérstöku endurgjaldi vegna upptöku verka þeirra á hljóð- eða myndbönd til einkanota með heimild í 1. mgr. þessarar greinar. Greiða skal gjald af tækjum til upptöku verka á hljóð- eða myndbönd til einkanota, svo og af auðum hljóð- og myndböndum og öðrum böndum sem telja má ætluð til slíkra nota. Gjaldið skal greitt af tækjum og böndum sem flutt eru til landsins eða framleidd eru hér á landi og hvílir skylda til að svara gjaldi þessu á innflytjendum og framleiðendum. Menntamálaráðuneytið setur nánari reglur um gjaldið, þar á meðal um viðmiðun þess og fjárhæð, að höfðu samráði við heildarsamtök rétthafa svo og innflytjendur og framleiðendur.

Sameiginleg innheimtumiðstöð samtaka rétthafa, þar með talinna listflytjenda og framleiðenda, innheimtir höfundaréttargjald samkvæmt næstu málsg. hér á undan og ráðstafar því. Innheimtumiðstöðinni skulu settar samþykktir í samvinnu við menntamálaráðuneytið og þær vera háðar staðfestingu þess. Í samþykktum þessum skal meðal annars ákveða skiptingu tekna með aðildarfélögum og þar má einnig mæla fyrir um framlög til styrktar útgáfu hljóð- og myndrita.

2. gr.

Í stað orðanna „1. málsg. 11. gr.“ í 2. mgr. 45. gr. komi: 1. og 3.—4. málsg. 11. gr.

3. gr.

Í stað orðanna „Óheimil er eftirgerð á hljómplötum og öðrum hljóðritum“ í upphafi 1. málsg. 46. gr. komi: Óheimil er eftirgerð á myndritum og hljóðritum, þar á meðal hljómplötum.

4. gr.

Í stað orðanna „1. málsg. 11. gr.“ í 2. mgr. 46. gr. komi: 1. og 3.—4. málsg. 11. gr.

5. gr.

Upphaf 2. málsg. 54. gr. orðist svo:

Sektum, varðhaldi eða fangelsi, allt að 2 árum, varða:

6. gr.

Við 2. málsg. 54. gr. bætist nýr tölul. sem verður 6. tölul. og hljóðar svo:

6. Innflutningur og framleiðsla tækja og hljóð- eða myndbanda í því skyni að dreifa þeim til almennings og dreifing slíkra tækja eða banda til almennings, án þess að greitt sé af þeim höfundaréttargjald samkvæmt 3. og 4. málsg. 11. gr. eða reglum sem settar eru samkvæmt þeim, sbr. 3. málsg. 11. gr.

7. gr.

2. málsgr. 56. gr. orðist svo:

Dæma skal höfundu og listflytjanda miskabætur úr hendi þess sem raskað hefur rétti þeirra með ólögmætri háttsemi.

8. gr.

1. og 2. málsgr. 59. gr. orðist svo:

Brot á lögum þessum sæti opinberri ákæru, en jafnan skal málshöfðun heimil þeim sem misgert er við. Brot sæta aðeins opinberri ákæru eftir kröfu þess sem misgert er við, nema mikilvægir almannahagsmunir krefjist málshöfðunar.

Nú er höfundur látinn og getur þá enn fremur tilsjónaraðili sem nefndur hefur verið eftir 2. málsgr. 31. gr., en ella eiginmaður eða eiginkona hins látna, foreldrar, börn og systkin krafist opinberrar ákæru eða höfðað mál út af brotum gegn 1. og 2. málsgr. 4. gr., 2. og 3. málsgr. 26. gr., 1. málsgr. 28. gr. og fyrimælum höfundar samkvæmt 2. málsgr. 31. gr. eða listflytjanda samkvæmt sama ákvæði, sbr. 2. málsgr. 45. gr.

9. gr.

B-liður 61. gr. orðist svo:

Ákvæði 46. gr. taka til myndrita og hljóðrita, hvar og af hverjum sem þau hafa verið framleidd, en réttur til endurgjalds samkvæmt 3. og 4. málsgr. 11. gr. fylgir aðeins upptökum sem gerðar eru hér á landi eða í ríkjum sem veita íslenskum upptökum sams konar rétt.

10. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi. Menntamálaráðuneytinu er þó heimilt að fresta því að setja reglur samkvæmt 1. gr. um innheimtu gjalds af myndböndum og tækjum til upptöku á myndbönd.

11. gr.

Þegar lög þessi hafa öðlast gildi skal fella ákvæði þeirra inn í meginmál höfundalaga, nr. 73/29. maí 1972, og gefa þau út svo breytt.

Athugasemdir við lagafrumvarp þetta.

Frv. þetta er samið af höfundaréttarnefnd, sem skipuð er skv. 58. gr. höfundalaga nr. 73/1972, en formaður hennar er dr. Gaukur Jörundsson prófessor. Svohljóðandi greinargerð fylgdi frv.:

„I.

Ný vandamál og viðhorf á sviði höfundaréttar.

Tækniframfarir á síðari árum hafa haft í för með sér stórfellda röskun á hagsmunum og réttindum höfunda, listflytjenda og annarra rétthafa samkvæmt höfundalögum. Umfangsmikil og almenn not eru nú höfð af verkum höfunda, svo sem með ljósrítun, fjölritun, hljóðritun og myndritun, án þess að endurgjald komi fyrir.

Frá sjónarmiði höfundaréttar eru ofangreind not með tvennum hætti. Í fyrsta lagi er um að ræða einkanot, sem lögmæt og heimil eru samkvæmt 11. gr. höfundalaga. Svo mikið kveður hins vegar að þessum einkanotum nú orðið, að ekki verður lengur ætlast til þess, að höfundar uni þeim bóttalaust. Er með frumvarpinu lagt til, að lagt verði sérstakt gjald á tæki og tilfæringar til upptöku verka á hljóðbönd eða á myndbönd í þágu einkanota, en heimil einkanot verði ekki þrengd frá því, sem nú er í lögum. Í öðru lagi hafa ýmiss konar ólögmæt not af verkum höfunda farið sívaxandi. Verður af þeim sökum að gera ráðstafanir til að auka vernd höfundaréttinda. Er í frumvarpinu lagt til, að það verði gert með breytingum á réttarfarsákvæðum höfundalaga og ákvæðum um viðurlög við brotum á höfundarétti.

II.

Aðdragandi að tillögum um gjald til höfunda vegna upptöku á verkum á myndrit eða á hljóðrit til einkanota.

Pegar í greinargerð fyrir núgildandi höfundalögum, nr. 73/1972, er að því vikið að á síðustu áratugum hafi framleiðsla svonefndra segulbandstækja orðið tilefni nýrra vandamála á sviði höfundaréttar, en þessi tæki geri mönnum kleift að taka upp tónlist og talað mál eftir hljómplötum eða útvarpi til afnota í heimahúsum. Segir í greinargerðinni, að almenn og vaxandi notkun þessara tækja dragi úr sölu á hljómplötum og skerði þar með hag höfunda, listflytjenda og framleiðenda. Þá segir enn í greinargerð þessari, að til orða hafi komið að taka gjald af innflutningi eða sölu slíkra upptökutækja, en ákvæði um það efni ættu heima í sérlægum en ekki í höfundalögum.

Af tilvitnuðum ummælum í umræddri greinargerð er ljóst, að við setningu höfundalaganna fyrir um það bil 10 árum gerðu menn sér grein fyrir og bentu á, að hin nýja upptöku- og fjölföldunartækni leiddi af sér vanda á sviði höfundaréttar, sem fyrr eða síðar þyrfti að takast á við, þótt engan hafi þá að sjálfsgöðu órað fyrir því, að tækniþróun á þessu sviði myndi verða svo ör sem raun ber vitni. Hin háþróaða tækni við eintakagerð, ekki síst á sviði hljóðritunar og myndritunar, sem nú hefur rutt sér til rúms, gerir einstaklingum það æ auðveldara að gera eintök af hugverkum í stað þess að kaupa þau af höfundum eða útgefendum, en á þann hátt verða höfundar, listflytjendur og hljóð- og myndritaframleiðendur af hefðbundnum og réttmætum greiðslum fyrir afnot verkanna. Er nú svo komið, að þessir aðilar telja hagsmunum sínum í þessum efnum verulega ógnað, en samtök þeirra sendu menntamálaráðuneytinu erindi, dagsett í febrúar 1980, þar sem þess er farið á leit, að sett verði löggjöf um gjalddöku af auðum hljómböndum og gjaldinu varið til að bæta tjón hagsmunaaðilja, svo og til styrktar hljómplötuútgáfu. Réttthafasamtök þau, sem hér um ræðir, eru Samband tónskálda og eigenda flutningsréttar (STEF), Samband flytjenda og hljómplötuframleiðenda (SFH) og Rithöfundasamband Íslands. Í erindi þeirra segir m. a. á þessa leið:

- „1. Fjárhagsnyttjar höfunda af höfundarétti hafa í mjög ríkum mæli verið tengd einkarétti höfunda til eintakagerðar af verki sínu og dreifingu eintakanna til almennings eða svokallaðri útgáfu verkanna. Með hinni gífurlegu tækniþyngingu á sviði eintakagerðar og fjölföldunar, sem orðið hefur á síðari árum, hefur þessum helsta tekjustofni höfundanna mjög verið ógnað. Hin nýja fjölföldunartækni, ekki síst á sviði hljóðritunar eða hljóðupptöku, gerir einstaklingum það æ auðveldara með aðstoð nýrra og fullkominna upptökutækja að framkvæma eintakagerðina sjálfir í stað þess að kaupa sér eintak af höfundum eða útgefendum þeirra. Þannig flyst eintakagerðin í æ ríkara mæli frá höfundum og útgefendum inn á heimilin með þeim afleiðingum, að höfundar verða af hefðbundnum og réttmætum greiðslum fyrir þessi afnot verkanna og listflytjendur og hljóðritaframleiðendur skaðast að sama skapi.
2. Slík eintakagerð til einkanota eða svonefnd „heimakopiering“ er fyllilega eðlileg og jafnframt lögmæt skv. 11. gr. hinna ísl. höfundalaga, nr. 73/1972, og engar tillögur hafa fram komið í þá átt að setja skorður við henni eða banna hana með lögum. Hitt eru flestir sammála um, sem um mál þetta hafa fjallað, að eðlilegt og reyndar sjálfsgagt sé, að réttthafar fái bætt það tjón, sem leiðir af þverrandi sölu hljóðrita af greindum sökum og auk þess greiðslur fyrir þau auknu afnot hugverka, sem hin nýja tækni hlýtur óhjákvæmilega að hafa í för með sér.
3. Það álitaefni, hvornig bæta skuli höfundum umræddan fjármissi, hefur mjög verið til umfjöllunar og umræðu í félögum og stofnunum héraendis og erlendis, sem um höfundarétt fjalla. Má segja að niðurstaða þeirrar umfjöllunar sé sú, að einfaldasta og réttlátasta leiðin að því markmiði væri lögfesting sérstaks gjalds á auð bönd og/eða upptökutæki.“

Menntamálaráðherra sendi erindi þetta höfundaréttarnefnd skv. 58. gr. höfundalaga til umsagnar. Í umsögn nefndarinnar kemur fram, að hún telji sanngirni mæla með því að höfundar, listflytjendur og aðrir rétthafar fái bætt tjón sitt vegna eintakagerðar einstaklinga. Telji hún annað tveggja koma til greina, að setja lög um skyldu til að svara gjaldi af tækjum eða tilfæringum til hljóðritunar, a. m. k. af söluverði auðra hljóðbanda, eða að verja fé beint úr ríkissjóði til að rétta hag höfunda og þeirra annarra, sem hagsmuna hefðu að gæta.

Að fenginni umsögn höfundaréttarnefndar fól ráðherra nefndinni að semja drög að frumvarpi um gjaldtöku af auðum hljóðböndum og að hraða undirbúningi þess máls svo sem auðið væri.

III.

Meginefni og forsendur ákvæða frumvarpsins um sérstakt gjald til höfunda vegna upptöku verka á hljóð- og myndbönd til einkanota.

Í frumvarpinu er lagt til, að höfundum og öðrum rétthöfum verði greitt sérstakt gjald vegna upptöku verka þeirra á hljóð- eða myndbönd í þágu einkanota með heimild í 1. mgr. 11. gr. höfundalaga. Meginrök fyrir slíku endurgjaldi er stórfelld aukning einkanota af verkum höfunda og listflytjenda í kjölfar þeirrar tækniþróunar, sem áður er lýst. Er það og nokkuð almennt álit manna, sem um þessi mál hafa fjallað, að þverrandi atvinna ýmissa höfunda og annarra listamanna og stöðnun eða jafnvel samdráttur í sölu hljómplatna sé afleiðing umræddrar þróunar. Sanngirni mælir með því, að reynt sé að rétta hlut rétthafa með einhverjum hætti. Vegna fámennis hér á landi eru upplög útgefina verka mun minni en víðast annars staðar, en framleiðslukostnaður við útgáfu svipaður. Starf höfunda og listflytjenda er að sjálfsgöðu það sama, hvort sem þeir eru búsettir í stóru eða litlu landi. Af þessum sökum hefur samdráttur markaðar tiltölulega meiri áhrif á hag rétthafa hérlendis en í stærri löndum. Þörfin á úrbótum er því brýnni.

Að því er varðar myndbönd sérstaklega, er ástæða til að ætla, að framvinda mála verði þar svipuð og á sviði hljómplötuframleiðslu og notkun hljóðbanda.

Ákvæði um gjald það, sem hér um ræðir, raska að sjálfsgöðu í engu rétti þeim, sem höfundar og aðrir rétthafar eiga til endurgjalds af öðrum notum en einkanotum.

Í frumvarpinu er gert ráð fyrir því, að ofangreint gjald verði bæði greitt af tækjum og af böndum, sem nota má til upptöku verka í þágu einkanota. Slíkt gjald verður að sjálfsgöðu ekki heimt af böndum, sem geyma verk, er rétthafar hafa þegið greiðslu fyrir. Sömuleiðis er gengið út frá því, að tæki og bönd séu undanþegin gjaldi eða innheimt gjald verði endurgreitt, ef sönnur eru færðar á, að tæki eða bönd séu ekki notuð til upptöku verka vegna einkaparfa, svo sem diktafónar og hljóðbönd fyrir slík tæki. Hins vegar er ekki fært að láta það breyta neinu um gjaldskyldu, þótt í einstaka tilvikum sé sýnt fram á, að ekki hafi verið um upptöku verndaðra verka að ræða, ef einkanot liggja engu að síður fyrir. Menntamálaráðuneytinu er ætlað að setja nánari reglur um gjaldið, þar á meðal um viðmiðun þess og fjárhæð, að undangengnum samningaviðræðum við hagsmunasamtök rétthafa og við framleiðendur og innflytjendur.

Réttur sá til endurgjalds, sem frumvarpið gerir ráð fyrir, að höfundum, listflytjendum og framleiðendum verði veittur, er þáttur í höfundarétti, en réttur þessi verður ekki nýttur nema fyrir milligöngu heildarsamtaka þessara rétthafa. Er það sami háttur og hafður er á í þeim löndum, sem hafa tekið í lög ákvæði um slíkan rétt. Hefur sú skipan gefist vel í framkvæmd.

Ætlast er til þess samkvæmt frumvarpinu, að fé það, sem sameiginleg innheimtumiðstöð samtaka rétthafa innheimtir, verði varið með tvennum hætti. Í fyrsta lagi verði fé varið til styrktar innlendri hljóð- og myndritaframleiðslu. Í öðru lagi renni féð til félagssamtaka rétthafa, er síðan sjá um úthlutun þess til félagsmanna. Getur menntamálaráðuneytið haft hönd í bagga með setningu úthlutunarreglna.

IV.

Innheimta gjalds í öðrum löndum.

Í **Vestur-Þýskalandi** hefur gjald af þessu tagi verið innheimt af sameiginlegri miðstöð höfundaréttarfélaganna (Zentralstelle für Private Überspielungsrechte) allt frá árinu 1965. Gjaldið nemur allt að 5% af söluverði upptökutækja. Gjaldið rennur til viðkomandi höfunda, listflytjenda og hljómplötuframleiðenda fyrir meðalgöngu félagssamtaka þeirra.

Í **Austurríki** hefur nýlega verið lögfest gjald af auðum böndum. Í lögnum segir, að höfundar, listflytjendur og framleiðendur eigi rétt til sanngjarns endurgjalds, þegar auð bönd eru sett á markað. Gjaldið verður eingöngu innheimt af sérstökum félagssamtökum rétthafa og greiðist af þeim, sem fyrst selur böndin.

Í **Noregi** hafa nýlega verið samþykkt lög, þar sem ákveðið er að taka gjald af tækjum til upptöku á hljóðum og myndum og af ateknum og áteknnum böndum. Menntamálaráðuneytinu er ætlað að setja reglur um útreikning og innheimtu gjaldsins svo og um nauðsynlegt eftirlit með henni. Gjaldið rennur til ríkissjóðs og það skal m. a. nota til stuðnings höfundum og listflytjendum, svo og til að styrkja framleiðslu og dreifingu á norskum hljóðritum (hljómplötum og hljómböndum) og myndritum (myndböndum og myndplötum). Í greinargerð með norska lagafrumvarpinu er þess getið, að fyrst sé aðeins fyrirhugað að leggja gjald á upptökutæki en síðar einnig gjöld á hljóðbönd bæði auð og átekin.

Í **Svíþjóð** og **Danmörku** hafa nefndir þær, sem vinna að endurskoðun höfundalaganna, lagt til, að lög verði sett um greiðslu gjalds til höfunda af hljóð- og myndböndum sem eru fallin til upptöku til einkanota. Í Svíþjóð hefur einnig verið ákveðið fyrir skömmu, að sérstakur skattur til ríkisins skuli lagður á hljóðbönd og myndbönd í kasettum. Skattinn skal heimta af öllum myndbandskasettum, en aðeins af auðum hljóðbandskasettum. Fer skatturinn eftir því, hve langa upptöku kasetta getur geymt. Nemur hann 2 aurum sænskum á hverja mínútu, að því er til hljóðbanda tekur, en 25 aurum sænskum, ef um myndbönd er að ræða. Kasettur, sem aðeins geta geymt 30 mínútna upptökur og skemmri, eru undanþegnar skattinum. $\frac{1}{3}$ hluta þessa skatts á að verja í þarfir lista, meðal annars til greiðslu bóta til rétthafa á sviði tónlistar vegna umfangsmikillar upptöku tónlistar. Í Svíþjóð verður eftir sem áður unnið að tillögum um sérstakt gjald til höfunda vegna upptöku til einkanota, eins og áður segir.

Í mörgum öðrum löndum, sem eru aðilar að Bernarsáttmálanum, hafa öll þessi mál verið mjög til umræðu, svo sem í Bretlandi og Frakklandi, enda þótt lög hafi ekki verið sett, en í Frakklandi er þeirra að vænta á næstunni. Á alþjóðáþingi samtaka höfunda og tónskálda (CISAC) árið 1980 var einróma samþykkt áskorun á ríkisstjórnir um að leggja gjald á upptökutæki og auð bönd í því skyni að bæta rétthöfum það tjón, sem þeir biðu vegna upptöku verka til einkanota.

V.

Umfang upptöku til einkanota.

Viða erlendis hefur verið kannað, hve mikið kveði að tækjæign einstaklinga og upptöku til einkanota. Niðurstöður rannsókna þykja yfirleitt benda til þess, að upptökur til einkaparfa skerði mjög þann arð, sem rétthafar myndu ella hafa af framlögum sínum. Í Danmörku, Svíþjóð og Vestur-Þýskalandi hefur sala hljómplatna og kasetta með hljómlist staðið í stað eða dregist saman, en sala auðra kasetta hins vegar aukist. Nýlegar kannanir á hinum Norðurlöndunum (1977) hafa leitt í ljós, að upptökutæki sé að finna á 77% heimila í Svíþjóð, 76% heimila í Finnlandi, 63% heimila í Noregi og 53% heimila í Danmörku (árið 1980 var þessi tala komin upp í 70% í Danmörku.)

Árið 1977 voru seldar 11 milljónir auðra kasetta í Svíþjóð. Yfirgnæfandi hluti slíkra kasetta er notaður til að taka upp hljómlist og kemur það heim við niðurstöður af könnunum í öðrum löndum. Í Svíþjóð stendur sala venjulegra segulbandstækja og hljómlutningstækja

(plötuspilara) í stað, en sala kasettutækja (annaðhvort einna sér eða í tengslum við útvarp) hefur aukist stórkostlega. Á sama hátt hefur orðið stórfelld aukning í sölu auðra kasetta, en samsvarandi þróun hefur ekki átt sér stað með tilliti til hljómplatna og kasetta með tónlist. Sala auðra myndbandskasetta hefur aukist hröðum skrefum í Svíþjóð úr 200 þús 1978 í 2 milljónir 1981 (áætlun).

Árið 1975 voru í Vestur-Þýskalandi seldar 170 millj. hljómplötur, 25 millj. kasettur með tónlist og 100 millj. auðar kasettur. 1976 seldust þar 110 millj. hljómplötur, 40 millj. kasettur með tónlist og 100 millj. kasettur með auðum hljóðböndum (framleiðendur þeirra halda því fram að þessi tala sé 60—70 millj.). Rannsóknir, sem gerðar hafa verið í Vestur-Þýskalandi, leiddu í ljós að 75% hljóðritana í heimahúsum voru gerðar eftir útvarpi eða sjónvarpi og um 25% eftir hljómplötum og hljóðböndum, sem fengin voru að láni frá kunningjum og öðrum aðiljum.

Ef miðað er við rannsóknir í öðrum löndum og ráð fyrir því gert, að tækjaeign og upptökur séu svipaðar hér á landi, er ástæða til að ætla, að gengið sé mjög á hlut rétthafa hér á landi. Er raunin og sú, að héraendis hafa upplög útgefina hljóðrita farið mjög minnkandi.

VI.

Vaxandi brot gegn höfundalögum og breyting á eðli slíkra brota.

Umfangsmikil og skipulögð brot á höfundarétti eru orðin alþjóðlegt vandamál, sem hefur reynst erfitt viðureignar. Þessi brot hafa siglt í kjölfar ódýrrar, útbreiddrar og fullkominnar tækni við nýtingu hugverka og listflutnings, eins og áður er að vikið. Er þar fyrst og fremst um að ræða upptöku verka á myndbönd og hljóðbönd og dreifing þeirra á svokölluðum kasettum til almennings. Í sívaxandi mæli á slík upptaka og dreifing sér stað án leyfis höfunda og án nokkurs endurgjalds til þeirra.

Í fyrsta lagi er hér að geta um ólögmeta upptöku tónlistar og dreifingu á hljómkasettum. Upptaka er einkum gerð eftir hljómplötum og hljómkasettum, sem út hafa verið gefnar. Tækni er orðin það fullkomin við slíkar upptökur, að lítil sem enginn munur þarf að vera á tóngæðum frumgerðar og eftirgerðar. Svo langt er gengið við þessi brot, að ekki er látið sitja við ólögmetar upptökur, heldur er í einu og öllu líkt eftir frumgerðinni, svo sem að því er varðar áletranir, umbúðir, merki o. s. frv. (svonefnt „counterfeiting“). Heimildarlaus upptaka beins listflutnings á hljómleikum eða í útvarpi og dreifing á hljómkasettum tíðkast einnig í stórum stíl (svonefnt „bootlegging“). Að tilhlutan Alþjóðasamtaka hljóð- og myndritaframleiðenda (IFPI) var fyrir nokkru rannsakað, hvert væri umfang þessara lögbrota. Niðurstaða rannsóknarinnar benti til þess, að söluverðmæti ólöglegra hljóðrita næmi milli 1 og 1,2 millj. Bandaríkjadollara eða sem svarar 10% af heildarsöluverðmæti hljóðrita á markaði í heiminum. Mjög er misjafnt eftir löndum, hve mikið kveður að ólögmetum hljómkasettum á markaði. Í Bandaríkjunum er hlutdeild þeirra talin vera um 25%, en í Efnahagsbandalagsríkjum 4—6%, nema 17% á Ítalíu. Alþjóðleg samtök höfunda og annarra rétthafa og alþjóðastofnanir á sviði höfundaréttar, svo og Interpol, hafa látið þessi mál mjög til sín taka og gert tillögur um aðgerðir til að hamla á móti þessum skefjalausu lögbrotum.

Í öðru lagi er hér að nefna ólögmeta upptöku verka á myndbönd og í framhaldi af því ólögmeta sölu og leigu á myndkasettum, svo og sýningar af þeim. Myndbönd hafa skemmri tíma verið almenn markaðsvara en hljóðbönd. Engu að síður er að vænta svipaðrar framvindu mála og á sviði hljóðbanda, að því er til lögláusrar nýtingar verka tekur. Nú þegar tíðkast stórfelld brot með upptöku kvikmynda og sjónvarpsefnis á myndbönd og framleiðsla og dreifing á myndkasettum með þessu efni til almennings. Skipulögð og umfangsmikil brot

af þessu tagi eru stórfellt vandamál víða um lönd, en ekki hvað síst í Bretlandi og Bandaríkjunum. Mikið kveður að ólögmætum upptökum sjónvarpsefnis í Bretlandi og dreifingu þess til annarra landa í Evrópu og Ameríku.

Höfundaréttarbrot með þeim hætti, sem að framan hefur verið lýst, eru ekki lengur óþekkt fyrirbæri á Íslandi. Í skýrslu myndbandanefndar frá 3. desember 1981 segir til dæmis, að hér á landi eigi sér nú stað stórfellt brot á höfundarétti, bæði með upptöku á myndbönd, leigu myndbanda og síðast en ekki síst með dreifingu efnis af myndböndum um myndbandskerfi.

VII.

Helstu ástæður til breytinga á réttarfarsákvæðum höfundalaga og ákvæðum um viðurlög við brotum á höfundarétti.

Í VII. kafla höfundalaga eru ákvæði um viðurlög við brotum á höfundarétti og um réttarfar í málum út af slíkum brotum. Er þar lögð refs- og skaðabótaábyrgð á þá, sem brjóta lögin. Fjárhagslegt tjón rétthafa ber að bæta eftir almennum reglum bótaréttar. Auk þess má dæma höfundi og listflytjanda miskabætur úr hendi þess, sem raskað hefur rétti þeirra með refsiverðri háttsemi. Þá er þar að finna heimild til að gera upptæk eintök, sem framleidd hafa verið með ólögmætum hætti, svo og til að gera upptæka eða ónýta muni, sem notaðir hafa verið við undirbúning og framkvæmd brots. Mál út af brotum á lögnum getur sá einn höfðað, sem misgert er við. Mál út af brotum á ákvæðum 53. gr. laganna um menningarvernd bókmennta- og listaverka, sem ekki eru háð höfundarétti, sæta þó opinberri saksókn eftir kröfu menntamálaráðherra.

Eins og að framan segir, sæta brot á íslensku höfundalögnum ekki opinberri ákæru, heldur verður sá, sem misgert er við, að höfða þessi mál. Var við samningu höfundaréttarlaganna farið að dönsku fordæmi í þessu efni, en á öllum hinum Norðurlöndunum geta slík brot sætt opinberri ákæru eftir kröfu rétthafa. Á þeim tíma, sem höfundalögin voru samin, voru höfundaréttarbrot tiltölulega smáfelld miðað við hin stórfelldari brot, sem hin nýjasta tækni gerir möguleg, og valdið geta rétthöfum höfundaréttar gífurlegu fjártjóni.

Höfðun og rekstur einkamáls, þar með talins einkarefsímáls, út af brotum á höfundarétti er hvorki nægilega greið né áhrifarík leið til réttarvörslu, þegar um er að ræða brot af því tagi, sem að ofan greinir. Þannig er hvorki kostur lögreglurannsóknar né ýmissa úrræða, sem völ er á í opinberu refsímáli, svo sem haldi muna, leit eða beitingu gæsluvarðhalds.

Svo sem áður segir, geta höfundaréttarbrot sætt opinberri ákæru og lögreglurannsókn hvarvetna á Norðurlöndum, þegar Danmörk er frátalin. Í Svíþjóð tóku gildi 1. júlí 1982 lög, sem herða á viðurlögum og auðvelda enn frekar rannsókn og meðferð mála út af slíkum brotum. Í Danmörku hefur verið lagt til, að brot geti sætt ákæru eftir kröfu þess, sem misgert er við, en mjög hefur reynt erfitt að stemma stigu við höfundaréttarbrotum þar í landi vegna gildandi réttarfarsákvæða.

Ljóst er, að ekki fær staðist, að menn geti leitað til hins opinbera út af minniháttar auðgunarbrotum á sviði fjármunaréttar, en verði sjálfir að sækja mál sín út af stórfelldum auðgunarbrotum á sviði hugverkaréttar. Telur nefndin því einsýnt, að breyta þurfi réttarfarsákvæðum 59. gr. höfundalaga í þá átt að brot sæti opinberri ákæru að kröfu þess, sem misgert er við, auk þess sem hann geti jafnan rekið mál sitt sjálfur.

VIII.

Athugasemdir við einstakar greinar frumvarpsins.

Um 1. gr.

Í 1. gr. frv. er mælt fyrir um gjald til höfunda vegna upptöku á verkum þeirra á hljóðband eða á myndband til einkanota samkvæmt heimild í 1. mgr. 11. gr. höfundalaga.

Rétt til þessa gjalds eiga höfundar verka, sem hefur verið útvarpað eða hafa verið gefin út á hljóðriti eða á myndriti, en það eru fyrst og fremst verk, er þannig hagar til um, sem tekin eru á bönd fyrir einkanot. Í framkvæmd er einnig hentugt að miða við verk, sem birt eða gefin hafa verið út með þessum hætti, þar sem um það liggja fyrir öruggar og aðgengilegar upplýsingar.

Rétt til ofangreinds gjalds eiga ekki aðeins höfundar verka, heldur einnig listflytjendur, útgefendur og framleiðendur, sbr. tilvísanir í 2. og 4. gr. frv.

Gjald það, sem hér um ræðir, er í fyrsta lagi lagt á upptökutæki, þar sem slík tæki eru yfirleitt notuð til upptöku verka til einkanota í meira eða minni mæli. Í öðru lagi er skylt að svara gjaldinu af auðum böndum og öðrum böndum, sem telja má, að ætluð séu til upptöku til einkanota. Er þar fyrst og fremst átt við bönd í svonefndum kasettum. Ekki breytir neinu um gjaldskyldu, þótt ekki sé um auð bönd að ræða, ef miðað við gerð, frágang og söluverð er engu að síður ástæða til að líta svo á, að böndin séu ætluð til afnota við upptöku verka. Eigi skiptir heldur neinu máli um gjaldskyldu, þótt í ákveðnu tilviki hafi ekki verið um upptöku verndaðra verka að ræða, þar sem slík takmörkun yrði lítt framkvæmanleg í raun. Meginreglan er annars sú, að einungis sé skylt að svara umræddu gjaldi af tækjum og böndum, sem ætluð eru til upptöku verka til einkanota. Nánari afmörkun verður sett í reglum, sem menntamálaráðuneytið setur um gjaldið og innheimtu þess, þar á meðal um endurgreiðslu gjalds, ef sýnt er fram á önnur not, og eftir atvikum um undanþágu til ákveðinna aðilja frá gjaldi. Er hér mælt fyrir um hliðstæða skipan, sem nú gildir almennt um gjald til höfunda fyrir flutning tónverka, þar sem gjaldskrár þær, sem höfundaréttarfélagin setja, eru háðar staðfestingu ráðuneytisins.

Í 1. gr. er ákveðið, að sá aðili, sem í upphafi annast dreifingu tækja eða banda hér á landi, annaðhvort sem framleiðandi eða sem innflytjandi, skuli ábyrgur fyrir innheimtu og greiðslu gjaldsins.

Áður er að því vikið í greinargerð þessari, að frumvarpið gerir ráð fyrir, að gjaldtökurétturinn verði eingöngu nýttur og gjaldið innheimt af sameiginlegri réttargæslumiðstöð félagsamtaka rétthafa. Þá er og komið fram, að rétthafafélög þau, sem hér eiga hagsmuna að gæta og óskað hafa eftir lögfestingu gjalds af þessum toga, eru STEF (Samband tónskálda og eigenda flutningsréttar), SFH (Samband flytjenda og hljómplötuframleiðenda) og Rithöfundasamband Íslands. Í V-Þýskalandi hafa hliðstæð samtök, þ. e. GEMA (Samband tónskálda), GVL (Samband flytjenda og hljómplötuframleiðenda), og WORT (Rithöfundasambandið), sameinast um sérstaka réttindamiðstöð ZPÜ (Zentralstelle für private Überspielungsrechte), en sú miðstöð felur af hagkvæmnisástæðum þýska STEFinu (GEMA) innheimtu gjaldsins. Það félag innheimtir höfundaréttargjald af áteknum böndum og hljómplötum, en greiðsluáðiljar eru í mörgum tilfellum þeir sömu, hvort sem um áteknar eða óáteknar kasettur er að ræða. Í Austurríki innheimtir Austro-Mechana (austuríska STEFið) gjaldið í umboði höfundaréttarfélaga þeirra, sem hlut eiga að máli. Í dönsku og sænsku tillögnum er gert ráð fyrir því, að Nordisk Copyright Bureau (Norræna hljómplötustefið) annist innheimtu. Í V-Þýskalandi, þar sem mest reynsla er komin á þessi mál, hefur greind skipan gefist mjög vel og reynst auðveld og ódýr í framkvæmd.

Áskilnaður í 2. mgr. 1. gr. frv. um staðfestingu menntamálaráðuneytisins á samþykktum innheimtumiðstöðvar er í samræmi við gildandi lög og reglur um hin löggiltu höfundaréttarfélag, þ. e. STEF, SFH og Rithöfundasamband Íslands, á þá leið að samþykktir þeirra séu háðar staðfestingu ráðuneytisins. Þá er ákvæðið um framlög í úthlutunarsjóð hliðstætt ákvæðum í samþykktum höfundaréttarfélaganna.

Um 2. og 4. gr.

Hér er áréttað, að tilteknir réttshafar, aðrir en höfundar, eigi rétt til gjalds samkvæmt 1. gr. frv.

Um 3. gr.

Með þessari breytingu eru ákvæði 46. gr. rýmkuð og látin ná til myndrita en ekki aðeins hljóðrita.

Um 5. gr.

5. gr. frv. miðar að því að refsing vegna brota á höfundarétti geti orðið svipuð og refsing vegna auðgunarbrot, en ýmsar tegundir brota gegn höfundalögum eru nú fulllega sambærileg við ýmis auðgunarbrot. Breyting ákvæða um refsiviðurlög getur einnig greitt götu rannsóknar höfundaréttarbrot og þá sérstaklega heimilað beitingu gæsluvarðhalds.

Um 6. gr.

Hér eru ákveðin viðurlög vegna brota á ákvæðum 1. gr. frv. og reglum settum samkvæmt þeim. Af fyrirmælum 5. gr. frv. kemur skýrt fram, að innflutningur tækja og banda til einkanota innflytjanda stofnar ekki til gjaldskyldu og er því að sjálfsgöðu refsilaus.

Um 7. gr.

Eðlilegt og réttmætt er að höfundur eigi skýlausan rétt til miskabóta í tilefni af brotum á höfundarétti og er tekið af skarið í þeim efnum í þessari grein frv. Þá eru skilyrði réttar til miskabóta rýmkuð og stofnast slíkur bótaréttur við hvers konar ólögmat brot á höfundarétti.

Um 8. gr.

Með 8. gr. frv. er heimiluð opinber ákæra í tilefni af brotum á höfundalögum. Af orðalagi 8. gr. er ljóst, að ekki er fortakslaut skylt að höfða mál með opinberri ákæru, þótt krafa um það komi fram frá réttum aðilja. Hins vegar er gengið út frá því, að alvarleg og meiri háttar brot sæti jafnan opinberri ákæru. Þeim, sem misgert er við, skal jafnan heimilt að höfða mál sjálfur, ef ekki verður af opinberri ákæru.

Um 9. gr.

Þessi grein frv. samræmir ákvæði B-liðar 61. gr. höfundalaga þeim breytingum, sem frv. þetta mælir fyrir um. Auk þess er tekið af skarið, að réttur til gjalds samkvæmt frv. fylgir aðeins upptökum, sem gerðar eru hér á landi, en gert er ráð fyrir gagnkvæmri vernd, að því er tekur til ríkja, sem veita íslenskum upptökum sambærilega vernd.

Um 10. gr.

Hér er kveðið á um gildistöku þeirra breytinga, sem frv. gerir á höfundalögum. Óhjákvæmilegt getur reynst að fresta gjaldtöku af tækjum og tilfæringum til myndritunar, þar sem ekki er að öllu leyti á hreinu, hverjir réttshafar eiga rétt til gjalds vegna myndrita, og ekki er þar til að dreifa skipulögðum samtökum réttshafa með löggiltu fyrirsvari þeirra.

Um 11. gr.

Parfnast ekki skýringa.“